

Ks. Władysław Sowa – Kielce

KSIĄDZ PROF. ANDRZEJ ZUBERBIER JAKO WYKŁADOWCA W WSD W KIELCACH

Ksiądz prof. Andrzej Zuberbier, któremu dedykujemy dzisiaj sesję naukową w 15. rocznicę jego niespodziewanej tragicznej śmierci, był moim profesorem teologii dogmatycznej, kiedy byłem alumnem Wyższego Seminarium Duchownego w Kielcach w latach 1964–1971, i był też moim mistrzem i niedoścignionym wzorem teologa dogmatyka, kiedy wspólnie, razem również ze śp. przedwcześnie zmarłym w 1987 r. ks. dr. Władysławem Łydką, wykładaliśmy teologię dogmatyczną w naszym seminarium, prowadzili seminarium naukowe z dogmatyki, uczestniczyli w zjazdach i sympozjach o tematyce dogmatycznej. Tak było przez siedemnaście lat od 1983 r., gdy wróciłem ze studiów w Lublinie, Innsbrucku i Rzymie, do 2000 r., o czym wspomnę jeszcze na końcu mojego przedłożenia. Siłą faktu będzie ono zawierało: 1) szereg obiektywnych informacji o życiu i twórczości naukowej Księdza Profesora, ale też będzie miała w nim miejsce 2) moja subiektywna ocena i 3) wspomnienia, jakie zachowałem we wdzięcznej pamięci o ks. prof. Andrzeju, dla którego żywie zawsze wielki szacunek i uznanie.

1. Ksiądz prof. Andrzej Zuberbier – status teologa europejskiego

Urodził się w Warszawie 16 kwietnia 1922 r. w rodzinie inteligenckiej Stanisława i Jadwigi Szczepkowskiej. Nauki gimnazjalne pobierał w stołecznym Prywatnym Gimnazjum i Liceum im. św. Wojciecha, fundacji Anieli i Wojciecha Górskich, zdobywając w 1940 r. świadectwo dojrzałości. Studia filozoficzno-teologiczne odbył w Wyższym Seminarium Duchownym w Kielcach, przyjmując tu 5 maja 1946 r. święcenia kapłańskie. Do 1948 r. był wychowawcą i nauczycielem religii w prywatnym Gimnazjum Męskim im. św. Stanisława Kostki w Kielcach, a następnie przez rok czasu pełnił obowiązki

wikariusza i katechety w Olkuszu. Jednocześnie kontynuował studia na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, uzyskując w 1949 r. magisterium z teologii. Skrót tej pracy zatytułowany *Spór o nową teologię* został opublikowany w „Ateneum Kapłańskim”. W tymże roku rozpoczął studia stacjonarne na Wydziale Teologii KUL, wieńcząc je po publicznej obronie 23 czerwca w 1951 r. stopniem doktora w zakresie teologii dogmatycznej, na podstawie rozprawy pt. *Znaczenie wyrazu „nadprzyrodzony” u św. Tomasza z Akwinu*, napisanej pod kierunkiem ks. prof. Antoniego Słomkowskiego. Podczas studiów lubelskich uczestniczył również w seminarium z zakresu historii filozofii, prowadzonym przez prof. Stefana Świeżawskiego. Po doktoracie w czerwcu 1951 r. otrzymał nominację na stanowisko czasowego wykładowcy teologii dogmatycznej w Wyższym Seminarium Duchownym w Kielcach, a w styczniu 1957 r. władza diecezjalna mianowała go profesorem naszego seminarium i przejął wtedy wykłady z teologii dogmatycznej, ponadto zaś z socjologii religii, teodycei i etyki. W latach 1951–1955 pełnił obowiązki dyrektora tutejszego Niższego Seminarium Duchownego. W latach 1964–1965 na prośbę ówczesnego metropolity arcybiskupa Karola Wojtyły prowadził też wykłady z eklezjologii w ramach Studium Liturgiczno-Pastoralnego dla księży w Krakowie. Wśród słuchaczy był obecny ks. kard. Stanisław Dziwisz. Mając stypendium naukowe w roku akademickim 1966/1967, uczestniczył w seminarium naukowym ks. prof. Gerarda Philipsa na Uniwersytecie w Louvain i poznał tamtejsze środowisko naukowe.

Po powrocie do kraju ks. Zuberbier w lutym 1968 r. rozpoczął pracę naukowo-dydaktyczną w ATK w Warszawie, otrzymując wkrótce, 1 października tegoż roku, stanowisko adiunkta na Wydziale Teologicznym. W 1971 r. przeprowadził przewód habilitacyjny w oparciu o dorobek naukowy i rozprawę pt. *Relacja natura – nadprzyrodzoność w świetle badań teologii współczesnej*. W 1976 r. otrzymał stanowisko profesora nadzwyczajnego, zaś w 1985 r. – profesora zwyczajnego. W latach 1972–1992 był kierownikiem Katedry Teologii Dogmatycznej, a w latach 1976–1980 kierował Katedrą Homiletyki. Ponadto w latach 1981–1992 był kuratorem specjalizacji dogmatycznej. Z wielkim zaangażowaniem pełnił w latach 1979–1992 funkcję redaktora naczelnego czasopisma wydziałowego „*Studia Theologica Varsaviensia*”, na którego łamach mogli publikować artykuły młodzi pracownicy nauki. Zamieszczali też tam swoje zakwalifikowane do druku prace dyplomowe absolwenci Wydziału Teologicznego ATK. W I semestrze roku akademickiego 1983/84, w ramach tzw. „roku szabatowego”, ks. prof. Zuberbier wyjechał jeszcze raz do Leuven w Belgii i odwiedził także Tübingen w Niemczech, podtrzymując nawiązane wcześniej kontakty z Hansem Küngiem i Walterem Kasperem. Na seminarium naukowym ks. prof. Zuberbiera powstały liczne prace magisterskie i czternaście doktorskich. On sam był recenzentem wielu rozpraw dyplomowych i autorem dwóch opinii w przewodach profesorskich. Czynnie

uczestniczył w sympozjach naukowych w kraju i za granicą, głosząc referaty naukowe m.in. w Monachium (1978), Berlinie (1978), Tybindze (1979), Rzymie (1981), Lyonie (1983), Louvain-la-Neuve (1994). Był członkiem Podkomisji Episkopatu Polski ds. Dialogu z Judaizmem, działającej w ramach Komisji ds. Ekumenizmu, konsultorem w Zespole ds. Dialogu z Judaizmem w Radzie Episkopatu Polski ds. Dialogu, współprzewodniczącym Polskiej Rady Chrześcijan i Żydów, przewodniczącym Sekcji Teologii Dogmatycznej przy Komisji Episkopatu Polski ds. Nauki Katolickiej. W latach 1989–1991 uczestniczył w przygotowaniu II Polskiego Synodu Plenarnego jako przewodniczący prac komisji: Powołanie i posłannictwo wiernych świeckich w sytuacji Kościoła w Polsce. Za swoją działalność naukowo-dydaktyczną otrzymał nagrody Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki (1974, 1976, 1980), Złoty Krzyż Zasługi (1984) i Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1990), a 12 stycznia 1983 r. przyjął z rąk ks. bpa Stanisława Szymeckiego godność kanonika honorowego Kieleckiej Kapituły Katedralnej.

Całość dorobku naukowego prof. Zuberbiera pod względem merytorycznym można podzielić na pięć działów. **Pierwszy** dział tworzą prace poświęcone współczesnemu rozwojowi teologii zarówno o charakterze ogólnym, jak i szczegółowym, ze zwróceniem uwagi na teologię polską oraz jej związki z kulturą narodową. **Drugi** dział to publikacje dotyczące relacji między naturą a nadprzyrodzonością, wśród których znajdują się jego dysertacje dyplomowe. **Trzeci** dział stanowią prace z zakresu eklezjologii ze szczególnym uwzględnieniem kolegalności, laikatu i ekumenizmu, a **czwarty** – podręczniki teologii dogmatycznej. Ksiądz Andrzej upowszechniał w Polsce posoborową teologię. Jego myśl teologiczna otwarta była na rzeczywistość współczesnego świata. Stał się teologiem uznanym w całej Polsce. Należał do awangardowych polskich teologów. Przekładał na nasz język prace wybitnych teologów zachodnioeuropejskich, np. E. Schillebeeckxa, *Chrystus sakramentem spotkania z Bogiem* (1966) czy Bouyera, *Misterium paschalne* (1973). Publikował własne książki: *Dogmatyka w zarysie* (1969), *Relacja natura – nadprzyrodzoność w świetle badań teologii współczesnej* (1973), *Teologia dzisiaj* (1975). Ta ostatnia książka, której tytuł stanowi też motto dzisiejszej sesji naukowej, obraca się – jak pisał w 1997 r. ks. prof. Ignacy Bokwa

wokół dwóch zasadniczych zagadnień. Są nimi: współczesne pojęcie teologii i nowsze szczegółowe rozwiązania teologiczne. (...) Propozycje Księdza Profesora są umiejętnie wypośredkowane, precyzyjne, wyważone i przekonujące. Pomimo upływu ponad dwudziestu lat od wydania książki *Teologia dzisiaj* nie tylko jej tytuł, ale i treść zachowują swoją aktualność. Okazuje się bowiem, że treści „teologii wysokiej” powoli, z trudem przenikają do świadomości ludzi wierzących. Można więc do tej książki sięgać z powodzeniem także dzisiaj¹.

¹ I. Bokwa, *Ks. Prof. dr hab. Andrzej Zuberbier kończy 75 lat. Szkic do portretu*, „Studia Theologica Varsaviensia”, 35 (1997), nr 2, s. 13–14.

Inne pozycje książkowe Księdza Profesora to: *Wierzę. Podstawowe prawdy wiary* (1979), *Jestem chrześcijaninem* (1983) oraz znakomity *Słownik teologiczny* opublikowany w 1985 r. pod jego redakcją i z wieloma opracowanymi przezeń hasłami, którego drugie wydanie ukazało się w 1998 r. Jak konstatuje Grzegorz Polak:

Dziełko to, zresztą ulubiona praca zmarłego profesora, jest – moim zdaniem – pożyteczniejsze i lepsze (przynajmniej fragmentami) niż wydany także w Polsce *Mały słownik teologiczny* słynnego Karla Rahnera i Herberta Vorgrimlera. Ksiądz prof. Zuberbier tłumaczy bardziej precyzyjnie terminy teologiczne i lepiej oddaje istotę rzeczy niż opromieniony sławą jeden z największych teologów współczesności niemiecki jezuita².

(Tutaj autor przytacza konkretne przykłady). Także przy współudziale ks. Zuberbiera została wydana w Paryżu książka *La theologie en Pologne aujourd'hui* (1998). Ponadto zajmował się on redakcją encyklopedii *Bóg, świat, człowiek*. Jednak tej pracy redakcyjnej nie zdołał już ukończyć.

Do piątego działu należą teksty upowszechniające teologię i zamieszczane w różnych czasopismach, gdyż Profesor był zarazem znakomitym popularyzatorem teologii. Publikował artykuły popularnonaukowe w wielu polskich periodykach. Wymieńmy je w komplecie: „Ateneum Kapłańskie”, „Znak”, „Więź”, „Tygodnik Powszechny”, „Przewodnik Katolicki”, „Gość Niedzielny”, „Przegląd Katolicki”, „Collectanea Theologica”, „Studia Theologica Varsaviensia”, „Studia Philosophiae Christianae”, „Analecta Cracoviensia”, „Chrześcijanin w świecie”, „Jednota”, „Częstochowskie Studia Teologiczne”, „Śląskie Studia Teologiczno-Historyczne”, „Kielecki Przegląd Diecezjalny”, „Znaki Czasu”, „Zeszyty Naukowe KUL”, „Życie i Myśl”, „Współczesna Ambona”, „Życie Katolickie”, „W drodze”, „Kronika Diecezji Sandomiersko-Radomskiej”, „Przegląd Pastoralno-Homiletyczny”. Ten obszerny wykaz czasopism, w których Ksiądz Andrzej zamieszczał swoje publikacje, świadczy o szerokich powiązaniach z polskimi środowiskami kościelnymi, a także o niezwyklej dynamice jego działalności piśmienniczej. Opublikował łącznie prawie pół tysiąca większych lub mniejszych artykułów, haseł encyklopedycznych i słownikowych, sprawozdań i recenzji³.

Mamy do czynienia z dorobkiem naukowym Profesora, który osiągnął status teologa europejskiego, jak pisał o nim pięknie jako o swoim mistrzu jeszcze za życia na 75. jego urodziny, obecny dziś tu ks. prof. Ignacy Bokwa, twierdząc, że

² G. Polak, *Ś.P. Ksiądz Profesor Andrzej Zuberbier (1922–2000)*, „Studia i Dokumenty Ekumeniczne”, 2 (2000), s. 137.

³ Por. D. Olszewski, *Ks. Andrzej Zuberbier – kapłan i teolog*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny”, 5 (2000), s. 577.

publikacje ks. prof. A. Zuberbiera stawiają go w rzędzie najwybitniejszych współczesnych polskich, a chyba i europejskich teologów. Gdyby żył i działał na zachodzie Europy, dostrzeżono by i doceniono z całą pewnością jego wielką kulturę intelektualną, głębię, a zarazem ujmującą prostotę ujęcia, wielką precyzję myślenia, intelektualną otwartość, dialogiczne nastawienie wobec każdej myśli, także niechrześcijańskiej, nie zapominając o dużej wrażliwości metodologicznej⁴.

2. Ksiądz prof. A. Zuberbier jako profesor Wyższego Seminarium Duchownego w Kielcach

Profesor Zuberbier był następcą wykładającego wcześniej teologię dogmatyczną w kieleckim seminarium ks. dr. Jana Jaroszewicza, późniejszego biskupa ordynariusza diecezji kieleckiej. Większość jego pracy naukowo-dydaktycznej przypadła na czas po Soborze Watykańskim II. Nauka soborowa znalazła odbicie w wykładach z teologii dogmatycznej i w tematyce publikacji naukowych i popularnonaukowych Księdza Profesora. W swoich wykładach odszedł od dotychczasowych podręczników używanych praktycznie we wszystkich seminariach duchownych, konkretnie od *Synopsis theologiae dogmaticae* A. Tanquereya, który to podręcznik czasami wspominał, natomiast opierał się na nowym kursie teologii dogmatycznej, pojmowanej jako teologia historii zbawienia, znanym pod nazwą *Mysterium Salutis*. Korzystał również z opracowań całości teologii dogmatycznej różnych autorów zachodnich, jak np. Yvesa Congara lub innych autorów publikujących w znanej serii *Le Mystere Chretien – Theologie Dogmatique*, wychodzącej w belgijskim wydawnictwie Desclée w Tournai, czy też z sakramentologii E. Schillebeeckxa. Ksiądz Profesor próbował szukać dla współczesnej posoborowej teologii dogmatycznej nowego języka i nowego ujęcia, stosując do niej kategorię „spotkania”. Jakkolwiek czerpał on z osiągnięć teologii zachodniej, to starał się budować pomost pomiędzy tą ostatnią a teologią polską. Najbardziej jednak interesował go rozwój naszej rodzimej teologii.

Słuchając wykładów i czytając publikacje ks. Zuberbiera, można było zauważyć, że priorytet miały zagadnienia sugerowane przez naukę Soboru Watykańskiego II, zawarte w jego głównych dokumentach.

Pierwszym, które zajęło poczesne miejsce w wykładach i publikacjach Profesora, było zagadnienie objawienia Bożego. W nowym soborowym spojrzeniu na objawienie dochodzi do głosu personalizm chrześcijański, poszerza się zatem pojęcie objawienia, które zawiera nie tylko same treści doktrynalne, same Boże wypowiedzi, ale obejmuje też czyny i słowa zwłaszcza Jezusa

⁴ I. Bokwa, *Ks. Prof. dr hab. Andrzej Zuberbier kończy 75 lat. Szkic do portretu*, art. cyt., s. 15.

Chrystusa, w którym dokonała się pełnia objawienia. Ta zmiana w podejściu do objawienia Bożego zawartego w Piśmie Świętym uwidacznia się także w układzie wykładów z teologii dogmatycznej w naszym seminarium. Do tej pory cytaty z Pisma Świętego służyły jako potwierdzenie czy zobrazowanie tezy postawionej na początku wykładu jakiegoś dogmatu, czyli rola tekstów biblijnych była tu drugoplanowa. Natomiast w myśl nauki soborowej o priorytecie Pisma Świętego w stosunku do Magisterium Kościoła, wykład dogmatu zawiera najpierw podstawy biblijne, potem odniesienie się do ojców Kościoła i Tradycji, a dopiero z nich wyprowadza się dogmaty, twierdzenia, wnioski bądź opinie teologiczne, które tworzą nauczanie kościelne dotyczące danej prawdy wiary.

Kolejnym zagadnieniem istotnym dla wykładów i publikacji ks. prof. Zuberbiera była rzeczywistość Kościoła, opisywana nie jednozdaniową definicją belarminowską, lecz szeregiem określeń biblijnych, wśród których priorytet miało dla niego określenie Kościoła jako ludu Bożego, który jest kontynuacją ludu Bożego Starego Przymierza i ukazuje ciągłość dokonującej się historii zbawienia. W tak pojętej rzeczywistości Kościoła ważną rolę odgrywają ludzie świeccy. Stąd bliska sercu Księdza Profesora była teologia laikatu. Podniesienie rangi, czy też właściwa ocena wartości stanu świeckiego ukazuje według niego odejście od pewnej klerykalizacji Kościoła, której niegdyś często ulegano. Charakterystyczne dla Księdza Profesora było także spojrzenie na Kościół jako na sakrament, czyli znak i narzędzie wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego. Tak pojęta eklezjologia kładła nacisk na odejście od reistycznego ujmowania sakramentów, preferując spojrzenie na sakramenty jako osobowe działanie Chrystusa i współpracę z działającym i przyjmującym je chrześcijaninem, podczas którego dokonuje się owocne spotkanie z Bogiem. Takiemu traktowaniu sakramentów dawał wyraz Ksiądz Profesor Andrzej na wykładach z sakramentologii. Przy czym odwoływał się często do myśli prof. Edwarda Schillebeeckxa, którego dzieła *Chrystus sakramentem spotkania z Bogiem* był tłumaczem, zaś książka ta stanowiła dla nas lekturę obowiązkową.

Relacja między Kościołem a światem to następny temat budzący odzew w wykładach i piśmiennictwie ks. prof. Zuberbiera. Źródłem tego zainteresowania była nauka Soboru Watykańskiego II, ujęta w Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et Spes*, która zawierała w sobie również liczne wątki dogmatyczne interpretujące zagadnienia społeczne, gospodarcze czy polityczne w świetle nauki o Chrystusie i Jego odkupieńczym dziele. Nauka o godności ludzkiej, godności małżeństwa i rodziny, sprawiedliwości społecznej, postępie kulturalnym komponowała się pięknie z teologią laikatu uprawianą przez naszego teologa.

Szczególnie bliska zainteresowaniom ks. prof. Zuberbiera była sprawa jedności Kościoła, również i z tej racji, że był on wykładowcą ekumenizmu

w naszym seminarium. Uważał, że formacja ekumeniczna w seminarium, grupy ekumeniczne, rozmowy ekumeniczne i wiele innych form ekumenizmu, a wśród nich głównie modlitwa o zjednoczenie chrześcijan, powinny należeć do codziennego życia Kościoła i każdego seminarium duchownego. Znały się miłe i przyjazne kontakty ks. prof. Andrzeja, ks. dr. Władysława Łydki i ks. wicerektora Mieczysława Jaworskiego, późniejszego biskupa pomocniczego w Kielcach, oraz koła ekumenicznego naszych seminarzystów z prawosławnym księdzem batiuszką Solarem czy pastorem ewangelickim ks. Janem Szklorzem.

Profesor Andrzej Zuberbier zgłębiał również zagadnienie wolności religijnej i stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich, a zwłaszcza do religii żydowskiej. Stymulującym dodatkowo to zainteresowanie było uchwalenie przez Sobór Watykański II *Deklaracji o wolności religijnej* oraz *Deklaracji o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich*, gdzie podkreślono, że w religiach tych znajdują się pierwiastki dobra i prawdy, co stanowi przygotowanie do Ewangelii, zaś wszystkie inne religie monoteistyczne są jakby różnymi drogami, prowadzącymi do poznania jedyne go osobowego Boga. Publikowane dokumenty dotyczące religii żydowskiej i szereg wypowiedzi papieskich pod adresem Żydów tworzyły sprzyjający klimat dla dialogu z judaizmem. Można było też zauważyć osobiste zaangażowanie ks. prof. Zuberbiera w dialog katolicko-żydowski. W latach sześćdziesiątych ubiegłego stulecia działał on w Komisji Episkopatu ds. Ekumenizmu. Od 1986 r. był członkiem Podkomisji Episkopatu do Dialogu z Judaizmem. Po zmianach w strukturze episkopatu Polski został konsultorem Komitetu Episkopatu do Dialogu z Judaizmem. W ostatnich dwóch latach swego życia, obok Żyda Stanisława Krajewskiego, był współprzewodniczącym Polskiej Rady Chrześcijan i Żydów. W swoich publikacjach wskazywał także na powiązania teologii z wydarzeniami związanymi z historią Żydów. W nekrologu w „Midraszu” wyrażona została po śmierci Księdza Profesora bardzo trafna ocena jego postawy, dokonana przez żydowskich przyjaciół. Jak podkreśla G. Polak:

Rzeczywiście, w dialogu międzyreligijnym i międzywyznaniowym głos Księdza Profesora brzmiał czysto, bez fałszywych tonów. Nie był człowiekiem, który do swoich, za plecami partnerów dialogu mówił co innego. Ten łagodny, opanowany, niezwykle kulturalny człowiek, potrafił jednak reagować zdecydowanie – choć nie gwałtownie – na przejawy antysemityzmu jego kolegów księży. Pamiętam go z posiedzeń Komitetu Episkopatu ds. Dialogu z Judaizmem. Zawsze mi się wydawało, że z osób wchodzących w skład naszego gremium ks. Zuberbier wykazywał największą wrażliwość na obawy i bóle strony żydowskiej⁵.

⁵ G. Polak, *Ś.P. Ksiądz Profesor Andrzej Zuberbier (1922–2000)*, „Studia i Dokumenty Ekumeniczne”, 2 (2000), s. 135.

Reasumując, ks. Andrzej Zuberbier jako profesor Wyższego Seminarium Duchownego w Kielcach jawi nam się jako teolog, którego większa część pracy naukowo-dydaktycznej przypada na czas po Vaticanum II i nosi znamię recepcji nauki soborowej w środowisku kieleckim. W swych badaniach Ksiądz Profesor szedł po linii syntezy, złotego środka, unikając jednostronności i skrajności. Trzymał się mocno i zdecydowanie Biblii, ojców Kościoła, Magisterium Kościoła. Był bardzo ortodoksyjny, ale też kładł pomost między chrześcijańską myślą Wschodu i Zachodu. Był również otwarty na kierunki najnowszej myśli rodzimej, w oryginalny sposób uwzględniając polską rzeczywistość religijną i kulturową. Bliskie mu były problemy życia społecznego, lecz także miał szerokie spojrzenie na inne wyznania, religie pozachrześcijańskie, kulturę i świat. W swych wykładach i publikacjach brał pod uwagę całość dogmatyki, choć dało się wyróżnić niektóre ulubione bloki tematyczne, jak: historia zbawienia, objawienie, chrystologia z soteriologią, eklezjologia, a w niej szczególny akcent położony na laikacie, następnie mariologia, ale nie bez aspektu historiozbawczego oraz w ujęciu eklezjotypicznym i ekumenicznym, dotyczącym również kultu maryjnego, ponadto zaś sakramentologia w ujęciu personalistycznym, uwzględniająca fenomenologiczną kategorię „spotkania”.

W swych pracach badawczych, dydaktycznych i pisarskich Ksiądz Profesor realizował postulat soborowej odnowy teologii, jej uaktualnienia przez bliższy kontakt ze współczesnym człowiekiem, życiem, kulturą, mentalnością, postawą naukową, ideami społecznymi oraz całokształtem egzystencji. Nasz teolog przechodził coraz wyraźniej z pozycji czystej spekulacji na pozycję „żywej” prawdy, służby człowiekowi, spełniania się człowieka wierzącego w Jezusa Chrystusa oraz umacniania i poszerzania więzi między transcendentnym objawieniem Bożym a konkretną ludzką egzystencją. Przy tym jego myślenie ściśle systematyczne nic nie straciło na znaczeniu – raczej zyskało przez kontekstualne dopełnienie o życiowy realizm.

Można było zaobserwować, jak obok kontynuacji teologii dogmatycznej spekulatywnej w dawnym stylu scholastycznym, tomistycznym kształtowały się w nim nurty myślowe o charakterze pluralistycznym, personalistycznym, antropologicznym, historycznym, kerygmatycznym czy pastoralnym. Można określić, iż w całej twórczości Profesora dokonała się symbioza myśli tomistycznej z aktualnymi kierunkami filozoficznymi i teologicznymi. Wykazał on, iż teologia może z powodzeniem znaleźć wspólny język ze współczesną kulturą⁶. Ksiądz prof. Andrzej Zuberbier posiadał dar mówienia i pisania w łatwy sposób o trudnych rzeczach. Potrafił czynić to w stylu popularnonaukowym. Jego język teologiczny był bardzo komunikatywny. Ludzie świeccy, i nie tylko, sięgali chętnie po jego publikacje, które potrafiły dokonywać w ich

⁶ Por. J. Mandziuk, *Zuberbier Andrzej*, w: *Słownik polskich teologów katolickich 1994–2003*, red. J. Mandziuk, t. IX, Warszawa 2006, s. 754.

życiu niezwykłych zmian⁷. Spotykał się ze świeckimi, m.in. na dniach skupienia dla nich, organizowanych przez siostry urszulanki szare w ich ówczesnym domu przy ul. Wydryńskiej 9A w Kielcach.

3. Kilka wspomnień

Dla nas, alumnów, był wielkim erudytą, nadzwyczaj kompetentnym w swojej dyscyplinie badawczej, głównie z zakresu teologii dogmatycznej, przy czym dzielił się też z nami swoją wiedzą z dziedziny metodologii, z socjologii religii, teodycei i etyki. Chętnie służył pomocą, zachęcał do dyskusji nad wykładanymi zagadnieniami, udostępniał pozycje ze swojego księgozbioru. Cenił bardzo u alumnów zdolność do logicznego myślenia. Powtarzał często: „Rozum nie tylko trzeba nosić, ale trzeba też go używać”. Wykłady były interesujące, a słuchając Profesora wszystko wydawało się takie proste i jasne. Gorzej było na egzaminach i rygorozach, kiedy okazywał się bardzo wymagającym egzaminatorem, lecz zawsze sprawiedliwym. Dołączę w tym miejscu wspomnienie s. Jany Heleny Szmigielskiej z ATK:

Studiowałam dogmatykę z pasją. Paradoks – lubiłam egzaminy z tego przedmiotu. Ksiądz Profesor Zuberbier, po postawieniu pytania, czy też zagadnienia, słuchał zwykle z zamkniętymi oczami – a ja miałam przekonanie, iż on wie, że Kocham to, o czym mówię. Jako promotor prowadził mnie z mądrością i konsekwencją. Nie narzucał niczego, lecz patrzył uważnie na moje poczynania, korygował i angażował się w nie. Nie trzeba było długo czekać na uwagi do kolejnych fragmentów tekstu. Ksiądz Profesor, przy wielkim zapracowaniu, często poprawiał prace swych studentów w pociągu na trasie Warszawa-Kielce. Dodawał mi odwagi. Wszyscy uczestnicy seminarium doktoranckiego, które prowadził, doświadczali głębokiej życzliwości Profesora i czerpali z jego wiedzy. Przystępny i zainteresowany sytuacją życiową swoich studentów. Otwarty na „dzisiaj” Kościoła⁸.

Ze środowiska warszawskiego o. prof. Jacek Salij tak wspomina Profesora Andrzeja:

Jedna cecha teologii Andrzeja może być dla mnie tylko przedmiotem podziwu: jego niezwykła umiejętność naśladowania Bożej niewidzialności. W Andrzejoych książkach zupełnie nie widać Zuberbiera. Jest w nich rzeczowy, kompetentny, prosty, zaangażowany wykład wiary. Nawet pewność wiary, którą te książki są wypełnione, jest ponadsubiektywna⁹.

⁷ Por. W. Sowa, *Recepcja Vaticanum II w teologii dogmatycznej*, w: *Kultura teologiczna Seminarium Duchownego w Kielcach w latach 1727–2002. Księga jubileuszowa*, red. ks. D. Olszewski, ks. R. Kuligowski, ks. K. Gurda, Kielce 2002, s. 327.

⁸ J. H. Szmigielska, *Pod okiem Mistrza. Wspomnienia o poszukiwaniu istoty życia konsekrowanego*, „*Studia Teologica Varsaviensia*”, 35 (1997), nr 2, s. 21–22.

⁹ J. Salij, *Wrażliwość teologa na tajemnicę wiary*, „*Studia Teologica Varsaviensia*”, 35 (1997), nr 2, s. 41–42.

Arcybiskup prof. Alfons Nossol, wstrząśnięty śmiercią ks. Zuberbiera, którego nazwał swoim naukowym mistrzem, stwierdził, że „został on powołany już nie do mówienia o Bogu, ale do mówienia z Nim, do oglądania Go twarzą w twarz”¹⁰.

W tym miejscu przytoczę jeszcze dwa krótkie wspomnienia osób już nieżyjących. I tak ks. bp Edward Materski w homilii w dzień pogrzebu wspominał Profesora jako „wybitnego członka prezbiterium Kościoła kieleckiego, który był Mistrzem w cierpliwym zgłębianiu wiedzy o Bogu i tajemnicy Boga”¹¹. Z kolei ks. prof. Daniel Olszewski kreśląc sylwetkę ks. Andrzeja Zuberbiera, ukazywał go jako tego, który

tworzył w Kielcach środowisko naukowe, polską i europejską kulturę teologiczną, którą łączył z szeroką kulturą chrześcijańskiego humanizmu. Uprawiał teologię w duchu ekumenicznym, przekraczał bariery, tworzył pomosty. Całe życie oddał w służbę uniwersalnych chrześcijańskich wartości¹².

To tylko minimalna, ze względu na ramy czasowe, część wspomnień o Profesorze, a jestem przekonany, że każdy z Państwa, świeckich czy duchownych, którzy zetknęliście się z jego osobą, mógłby dopowiedzieć jeszcze dużo więcej szczegółów, które będzie można wyrazić w popołudniowym panelu.

Po przejściu w 1992 r. na emeryturę ks. prof. Zuberbier prowadził aż do końca życia wykłady zlecone na uczelni warszawskiej oraz wykłady z sakramentologii w Wyższym Seminarium Duchownym w Kielcach. Zginął 27 czerwca 2000 r. w wypadku samochodowym. Uległ zawałowi serca w trakcie prowadzenia ciemnozielonego auta marki Volkswagen Jetta w okolicy Piotrkowic Chmielnickich, jadąc z Dąbrowy k. Kielc do Solca-Zdroju. Został pochowany w Kielcach na cmentarzu Starym, w kaplicy-grobowcu rektorów i profesorów kieleckiego Seminarium Duchownego.

Na koniec jeszcze jedno, obiecanie wcześniej, osobiste wspomnienie. 24 czerwca 2000 r., po zakończeniu roku akademickiego w naszym seminarium Ksiądz Profesor przyszedł do mnie do mieszkania, aby złożyć mi z wyprzedzeniem życzenia imieninowe, gdyż nie będzie mógł być wówczas w Kielcach. Tłumaczył, że jest umówiony na spotkanie w Warszawie, ponieważ w obu tych miastach miał swoich przyjaciół, uczniów, współpracowników. Przy filiżance kawy i ciastku opowiadał o szeroko jeszcze zakrojonych planach wydawniczych. Prosił o kontakt telefoniczny na okres wakacji, gdybym miał się okazać pomocny w realizowaniu tych planów. Rozstaliśmy się z nadzieją

¹⁰ G. Polak, *Ś.P. Ksiądz Profesor Andrzej Zuberbier...*, art. cyt., s. 138.

¹¹ Bp E. Materski, *Zmarł Ksiądz Profesor Andrzej Zuberbier. Homilia w katedrze kieleckiej 30 VI 2000 r.*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny”, 5 (2000), s. 573.

¹² D. Olszewski, *Ks. Andrzej Zuberbier...*, art. cyt., s. 577.

na najbliższe wkrótce spotkanie. Natomiast trzy dni później, w sam dzień moich imienin 27 czerwca 2000 r., kiedy po południu siedzieliśmy z księżmi, przeżywając moją imieninową radość, zadzwonił telefon, bo pełniłem wtedy dyżur wakacyjny. Ówczesny kanclerz kurii, a były wicerektor naszego seminarium ks. dr Jan Kuśmierz powiedział: „Zdarzył się wypadek samochodowy pod Chmielnikiem, któremu podobno uległ prof. Zuberbier. Sprawdź to i się tym zajmij”. Zadzwoniłem na policję. Po długim czekaniu zgłosił się ktoś pod 997 i potwierdził, że zginął Zuberbier. Przewieziony został do Buska i jeszcze jedna z nim osoba, a drugą przetransportowano do szpitala do Kielc, gdzie też wkrótce zmarła. Zamilkliśmy... Po krótkiej chwili ciszy na naszych ustach była modlitwa: *Wieczny odpoczynek racz mu dać Panie*, zaś w myślach – słowa ks. J. Twardowskiego: *Śpieszmy się kochać ludzi, tak szybko odchodzą*”.

Summary

PROFESSOR FATHER ANDRZEJ ZUBERBIER AS LECTURER AT THE KIELCE SEMINARY

The present submission consists of three main parts. The first part is a number of objective information about the life and work of Professor Father Andrzej Zuberbier, who is presented as a professor enjoying the status of a European theologian. The article presents some facts from his personal life, the subsequent stages of his education and upbringing, and his didactic and educational work at the Kielce Seminary and in the Catholic Diocese of Kielce. This is followed by the presentation of his work at the Academy of Catholic Theology in Warsaw and contacts with universities in Europe, as well as his participation in various groups related to the activities of the Polish Episcopal Conference. This part also presents the five sections of Professor Zuberbier's scientific work in the field of dogmatic theology. The second part of the submission is to show Father Zuberbier as a professor at the Kielce Seminary – a highly competent and demanding one, at the same time very kind to his students – highlighting his particular insight into the issues of the Revelation, the reality of the Church and the commitment of the laity therein, as well as the problem of the Church's unity and its relationship to the modern world and other religions, especially Judaism, in his lectures. The third and final part of this submission consists of the memories of people who encountered Professor Father Zuberbier, who became their role model and a guide in their lives.

Keywords: Zuberbier, Dogmatics, Kielce Seminary

Słowa kluczowe: Zuberbier, dogmatyka, Wyższe Seminarium Duchowne w Kielcach

Ks. Władysław SOWA – ur. w 1947 r. w Kielcach, studia specjalistyczne odbywał na KUL (licencjat z teologii dogmatycznej), na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie (doktorat z teologii) oraz na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu w Innsbrucku w Austrii. Od 1983 r. jest wykładowcą teologii dogmatycznej w Wyższym Seminarium Duchownym i w Świętokrzyskim Instytucie Teologicznym w Kielcach. W latach 2006–2012 pełnił funkcję rektora kieleckiego WSD. Do 2014 r. był redaktorem naczelnym „Kieleckich Studiów Teologicznych”. Zajmuje się głównie problematyką chrystologiczną.